Црквене студије, Ниш / Church Studies, Nis *6-2009, 193-201*

УДК 271.2–36:929 Рилски, Јован
821.163.41. „12/14“

Радослава Станкова
Българска академия на науките, София – България

КУЛТЪТ КЪМ СВ. ИВАН РИЛСКИ В СРЪБСКАТА КНИЖНИНА ОТ XIII–XV В.

Абстракт: *В светлината на новите изследвания за култа към св. Иван Рилски са изнесени данни за богослужебните текстове, предназначени за прослава на светеца. Представени са агиографските и химнографските произведения, създадени и функционирали в старобългарската книжнина в периода от XIII до XV век. Потърсени са данни за прослава на общобългарския светец в сръбската книжнина – упоменаване в месецослови, в псалтири, в Простия и в Стишния пролог. Служби за св. Иван Рилски в сръбски преписи преди XVI в. досега не са известни. Стига се до заключението, че култът към св. Иван Рилски в сръбската книжнина в периода от XIII–XV в. не е така популярен както култът към св. Петка Търновска (Параскева Епиватска), въпреки че и двата култа навлизат заедно с целия цикъл от текстове за прослава на т.нар. "нови търновски светци".*

Ключови думи: *св. Иван Рилски, култ, проложни жития, служби и канони, Георги Скилица, сръбска книжнина.*

Култът към най-популярния български светец – преподобния отшелник Иван Рилски – е предизвикал богата книжовна продукция. Известни са различни по жанр цикли, посветени на паметта му, съставени от агиографски и химнографски оригинални и преводни произведения.

Първоначалните текстове за богослужебна прослава на светеца са написани вероятно не по-рано от началото на XII в. – това са *ранно*, недостигнало до нас славянско житие, което е основен източник за *пространното* житие, запазено в преписи от XV в.[1] и *гръцко* житие от средецкия градоначалник Георги Скилица, достигнало до нас в славянски превод също в преписи от XV в.[2] След XII в. е създаден и цикълът канони от същия гръцки книжовник, идентифицирани от Ив. Добрев[3]. Със сигурност това са каноните за първи, втори и шести глас. Засега не може да се каже със сигурност дали е един авторът на целия цикъл от канони по осмогласието, посветени на св. Иван Рилски (в цикъла се включват каноните от Скилица)[4], но до края на XV в. този цикъл вече е бил формиран. Каноните не са

1 Вж. най-общо: Иванова 1998, Чешмеджиев 2008 и цитираната там литература.
2 Вж. Томова 2001 и 2008: 149-151.
3 Добрев 2002, 2007.
4 Трябва да се отбележи, че подобен осмогласен цикъл от канони е създал и охридският епископ Димитър Хоматиян (1216–1235 г.) за прослава на патрона и основателя на Охридската архиепископия – св. Климент Охридски, защото подобна традиция във византийската химнография е била установена при прославата на силно откроен местен култ за богослужението в определен конкретен манастир. В южнославянска среда същата по-тържествена

помествани като единна цялост в ръкописите преди XV в., а се откриват в отделни по-ранни преписи на службата.

Пренасянето на мощите на светеца в престолния град Търново в края на XII в. (1195 г.) предизвиква размах на книжовната продукция свързана с култа, поради включването на дата за честване в календара и засилването на почитта към светеца.

През XIII в. култът към св. Иван Рилски е в услуга на популярната тогава идея за приемственост между Първата и Втората българска държава. По това време са съставени три агиографски текста от жанра на проложните (нестишни, синаксарни) жития, съдържащи задължителните през този период сведения (или разказ) за пренасянето на мощите му от Средец в Търново. Тези текстове, предхождащи Евтимиевото пространно и похвално житие, бихме могли да наречем *предевтимиеви търновски жития*.

Най-ранното (по хронология и съдържание) проложно житие е поместеното в Драгановия миней от XIII в. (след шестата песен на канона за шести глас в службата за пренасяне на мощите за 19-ти октомври)[5].

Следващото проложно житие е известно засега в единствен препис от т.нар. Норов (нестишен) пролог от XIII в. (текстът му също съдържа данни за пренасянето на мощите на светеца в Търново, за 19-ти октомври). Ръкописът по език представя западнобългарска редакция със сръбски правописни елементи[6].

Третото (по хронология, но известно според изданието си като Първо[7]) проложно житие е запазено от състава на Стишния пролог (в най-ранен препис от втората половина на XIV в., в Стишен пролог за зимното полугодие – в София, Архив на БАН № 73, лл. 86а-88б). То е най-пълно от всички проложни жития за светеца – половината от текста му е посветена на пренасяне на мощите в Търново, на възхвала за светеца и молитвата за закрила на българския народ и царя. Смята се, че е залегнало в основата на *Житието за св. Иван Рилски от патриарх Евтимий* (финалната молитва на светеца е поместена без изменение) и затова се приема, че е написано през XIII в., макар да не е запазено в преписи на Простия (нестишен) пролог. Този текст е известен и в множество преписи от XVI –XVII в. в сборници, тематично обединени от култа към св. Иван Рилски. В тях разказът за пренасяне на мощите е допълнен с исторически данни за османското нашествие, за разоряването на Рилския манастир и за връщането на мощите обратно. Разпространява се в български, сръбски, молдовски, влашки и руски преписи[8]. Издавано е многократно, публикувано е и в старопечатното издание на Пролога (Москва, 1642 г.) и в знаменитите Макариеви чети-минеи (Санкт Петербург, 1860 г.).

Известни са и още две стишни проложни жития, писани вероятно в Рилското книжовно средище през XV–XVI[9] и XVII в.[10]. Те са съставени за 1-ви юли, датата,

---

прослава със седмичен осмогласен цикъл в рамките на един култ е засвидетелствана за сръбските първосветци св. Симеон и св. Сава. Цикълът е създаден в началото на XIV в. от талантливия и продуктивен химнограф Теодосий и е функционирал в манастира Хилендар – място на интензивен култ към двамата светци-ктитори. Предполага се, че каноните са се пеели при богослужението всекидневно на повечерие или по веднъж седмично в неделя – Богданович 1991: 36-37.

5 Търновско житие, изд. от Й. Иванов (1931: 365).

6 Житието е изд. от Кл. Иванова (1977: 57-65).

7 Иванов 1935-1936: 52-57.

8 Вж. Иванова 1987: 208.

9 Изд. от Б. Христова (1981).

10 Изд. от Б. Райков (1970).

която се установява след връщането на мощите от Търново в Рилския манастир през 1469 г.[11]

Основната дата за честване на преподобния български светец Иван Рилски е 19-ти октомври – датата на пренасянето на мощите му от цар Иван Асен I в Търново. Алтернативната дата 18-ти август се предполага, че е датата на смъртта му (946 г.), когато се чества *Успение*. Под тази дата е поместена службата за светеца във Втория Добриянов миней от XIII в.[12]. В нея канонът за българския отшелник за втори глас от Скилица е ***комбиниран*** с този за светците Флор и Лавър, чествани също на 18-ти август, като във всяка песен е вмъкнат първи тропар за св. Иван Рилски[13]. Тази служба Стефан Кожухаров нарича "интересна компилация", а също и "най-ранна съкратена редакция".

Ранната (вероятно търновска) служба за пренасяне на мощите на св. Иван Рилски от Драгановия миней съдържа канона за шести глас от Георги Скилица[14], а в по-късния препис на служба за 19-ти октомври от Петербургския миней, датиран на границата между XIII и XIV в. (F. п. I. 72, лл. 35а-38б, РНБ), е поместена ***компилативна*** редакция с канон за осми глас за чудесата на мощите на светеца в Острогом, неизвестна до сега в друг препис[15].

Най-популярна е Службата за Успение от Скопския миней от 1451 г. (днес в ЦИАИ № 489)[16], с канона за първи глас (също от Скилица). От една страна тя вече представя новата йерусалимска богослужебна практика, наложила се през XIV в., но пък съдържа и данни за почитането на светеца в Средец и Рила по време на Първото българско царство.

Налага се заключението, че за разглеждания период от XIII до XV в. функционални са основно каноните, написани от Георги Скилица. В най-ранните преписи на служби за св. Иван Рилски са поместени преводи на каноните, създадени от гръцкия книжовник, с изключение само на Петербургския препис (но напоследък се смята, че Скилица е автор и на канона за осми глас[17]). През XV в. химнографския цикъл за св. Иван Рилски се допълва със службата от Димитър Кантакузин за 1-ви юли[18].

Св. Иван Рилски е не само един от най-почитаните български светци, но заедно с корпуса от текстове за местните търновски култове придобива популярност и в съседна Сърбия. Със сигурност може да се твърди, че през XIII в. паметта му навлиза в църковния календар. Данни за това дават запазените най-ранни упоменавания на светеца за датата 19-ти октомври в месецословите на сръбски библейски

---

11 По-подробно за агиографските текстове и за култа към св. Иван Рилски в България и в Русия вж. Томова 2008 и цитираната там подробна библиография.

12 Кожухаров 1976 и 1979; 2004: 60–74; Йовчева 2007.

13 Кожухаров 1979 и 2004: 64, 66–68, 70–74.

14 Изд. от Й. Иванов (1931: 359–367), вж. още Ангелов 1957: 274–283.

15 Изд. от Кл. Иванова (1973).

16 Изд. от Й. Иванов (1931: 345–358).

17 "Недозасвидетелстван" акростихов канон на Скилица според Добрев 2007: 186.

18 Службите за св. Иван Рилски са общо три със следните варианти и редакции: *Служба за Успение* (18-ти август) с канони от Георги Скилица за първи глас (йерусалимска по тип) и за втори глас (студийска по тип); *Служба за пренасяне на мощите* (19-ти октомври) с канони от Георги Скилица за шести и осми глас (студийски тип), и за първи и четвърти глас (кръстосани канони с йерусалимска по тип структура); *Служба за връщане на мощите в Рилския манастир* (1-ви юли) с акростихов канон за осми глас от Димитър Кантакузин (известна в преписи само от XVIII–XIX в.) – вж. Радославова 2005: 247–248.

църковни книги. Това са Дечанското четириевангелие от 1286 г. (Гилф. 32, РНБ)[19] и Хилендарско четириевангелие с апостол № 52 от края на XIII в.[20].

Макар общността на култовия ареал на сърби и българи да предполага съвместна прослава на местните южнославянски светци[21], в сръбските богослужебни сборници от XIII в. не са запазени преписи на жития и служби за св. Иван Рилски. При работата ми с ръкописите установих, че култът към общобалканската преподобна светица Петка Търновска[22] е доста по-добре застъпен в сръбската книжовна традиция отколкото този към локалния български светец Иван Рилски[23]. Затова изглежда от значение е движението на мощите им.

Култът към отшелника св. Иван Рилски сравнително трудно се открива в богослужебния репертоар на сръбската книжнина през разглеждания период – паметта му е отбелязана за 19-ти октомври само с тропар в два сръбски нестишни пролога: Румянцевския от края на XIII в. (Рум. муз. № 319, ф. 256, РГБ, Москва) и Хлудовия от първата половина на XIV в. (Хлуд. № 189, ГИМ, Москва)[24]. С тропар и кондак е отбелязана паметта в сръбски псалтир с последования от края на XV – началото на XVI в., Дечани № 47 (л. 111б).

Единствено изключение от тази традиция е проложното житие от Норовия пролог от края на XIII – началото на XIV в. (Увар. № 70, лл. 48-49, ГИМ), където под датата 19-ти октомври е отбелязан и западнобългарския анахорет св. Прохор Пшински. Този факт дава основание на откривателката на текста Кл. Иванова[25] да предположи, че ръкописът е бил съставен в самия Пшински манастир, тъй като и по правопис и езикови особености насочва към западнобългарските земи, а освен това в него е поместена и памет за първия сръбски светец св. Симеон Мироточиви. Този ръкопис всъщност дава данни за пътя, по който навлиза култът към св. Иван Рилски в сръбската книжовна традиция и това е именно посочената от Д. Богданович[26] "контактна зона" (северно от Скопие), през която се възприема българската книжовна традиция в сръбска среда[27].

Всички останали сръбски преписи на проложни жития за светеца се намират в състава на Стишния пролог и възхождат към т.нар. Първо проложно житие. В най-ранен препис в сръбски Стишен пролог това житие е поместено в ръкопис от сбирката на манастира Николяц в Черна гора № 34 (за зимното полугодие, датиран 1360–1370 г., на лл. 34а–36а), заедно с целия цикъл от търновски проложни жития за месец октомври: за св. Петка Търновска, за св. Михаил Войн и Разказа за пренасяне мощите на св. Иларион Мъгленски. Житията са преписани на пергамент с рашка правописна редакция[28]. Други сръбски преписи от XIV в. на същото житие са известни в още два сръбски Стишни пролога от Прилеп № 3 (за септември/февруари от 1385–1390 г.) и Печ № 56 (за септември/декември от XIV в.)[29].

---

19 Мошин 1959: 58.

20 Стефанович 1989: 140, 146–147.

21 Срв. Станкова 2003.

22 Вж. Трифонова 2002, Станкова 2006 и 2008.

23 Само като статистика ще приведа аргумента, че от 25 прегледани от мен южнославянски ръкописа (празнични минеи и служебни минеи за октомври) от XV в., в 17 има служба за св. Петка, а служба за Иван Рилски – само в два ръкописа (един сръбски и един български).

24 Павлова 2005: 202, Павлова 2008: 90–92.

25 Иванова 1977: 59.

26 Богданович 1980: 120–133.

27 Станкова 2004.

28 Вж. Петков 2000: 32, 119–121.

29 Преписите от XVI в. на същото житие са: един в Загреб (ХАЗУ III с 8 от 1570 г.); и два от

От XV в. са известни хилендарски преписи на това житие в три Стишни пролога с ресавски правопис – №№ 423, 424 и 427, заедно с житие за св. Петка Търновска[30]. Те се отнасят към една и съща редакция. Към тях се добавя и още един новооткрит препис от Брашов, но в него липсва паметта за св. Петка[31].

В най-ранен *минеен* препис стишното житие е известно също в хилендарски ръкопис от миней с пролози за месец октомври – Хил. № 153 от втората четвърт на XV в. В този ръкопис за групата от търновските светци са поместени само синаксарни жития (без служби): за св. Петка Търновска (лл. 124–125), за св. Иван Рилски (лл. 169–172) и за св. Иларион Мъгленски (л. 187)[32].

В ръкописите след XV в. нататък най-често се помества Евтимиевото пространно житие. Най-ранният сръбски препис на това житие е в сборник със смесено съдържание от първата четвърт на XV в. (Хил. № 461) с безюсов рашки правопис, където то е поместено наред със службите за св. Петка Търновска и царица Теофана[33]. И още един хилендарски ръкопис с № 496, датиран от 1430 г. (панегирик с празничен календарен състав), е запазил трите жития от Евтимий Търновски за търновските светци Петка, Иван Рилски и Иларион Мъгленски[34].

Служби за св. Иван Рилски в сръбски преписи преди XVI в. не са известни. Най-ранният известен досега препис на служба със житие е запазен в т.нар. Сборник на монаха Орест от 1536 г. (Хил. № 482)[35]. Там е поместена службата за Успение с развита йерусалимска по тип структура, с два канона за шести глас (първият от Драгановия миней), а житието е Евтимиевото с добавката за пренасяне на мощите в Рила от Владислав Граматик. Този ръкопис се свързва с прославата на светеца в Рилското средище и с книжовната дейност на Димитър Кантакузин[36].

Затова бих искала тук да съобщя за два незвестни досега преписа на **компилативен канон** за светеца, който всъщност представлява ***комбиниран*** канон с начало Скилицовия канон за втори глас и с тропари от канона за първи глас. За мен беше изненада, след дългогодишно дирене сред южнославянските ръкописни минеи, да открия най-ранния засега сръбски препис на *Службата за успение св. Иван Рилски* (за 19-ти октомври с канона за втори глас) в сръбски празничен миней от НБКМ № 140 (лл. 35–42), датиран на границата на XV–XVI в.[37] Канонът за втори глас съответства на най-ранния български препис от XV в. (Рилски I/26[38]) и на сръбския

манастира Плевля № 3 (стишен пролог за септември/февруари от 1545 г.) и Плевля № 4 (стишен пролог за септември/януари от 1579 г.) и др. – срв. Петков 2000: 22, 49, 137, 149.

30 Томова 1984: 35–36.

31 Вж. Томова 2006.

32 Томова 1984: 34.

33 Същият ръкопис съдържа и части от Теодосиевото житие за св. Сава – вж. Томова 1984: 40.

34 Томова 1984: 41.

35 Иначе ръкописът Хил. № 482 е с литургично-агиографски състав: има цикъл за архангел Михаил, Даниловото житие за кралица Йелена, служба за княз Лазар с проложно житие и Слово за св. великомъченикк княз Лазар – вж. Суботин-Голубович 2004: 138.

36 Томова 1984: 41–42.

37 Ръкописът от НБКМ № 140 е празничен миней за първото полугодие на църковната година, съдържа служби за избрани празници: на л. 24б служба за св. Петка; на л. 35а служба за св. Иван Рилски; на л. 190а служба за св. Сава, първи сръбски архиепископ, за 14-ти януари; на л. 243а служба за св. Кирил Философ, за 14-ти февруари – вж. Цонев 1910: 100.

38 Изд. от Ст. Кожухаров (2004).

препис от 1594 г. (МСПЦ № 32[39]). Като цяло компилативния канон е твърде сходен с неизследвания досега български препис от XV в. в миней за септември/ноември от НБКМ № 116 (където в рамките на службата е поместено т.нар. Първо проложно житие). Обект на бъдещо изследване ще бъде съпоставителното издаване на текстовете им.

В заключение от казаното дотук може да се обощи, че култът към св. Иван Рилски в сръбската книжнина в периода от XIII–XV в. не е така популярен както култът към св. Петка, въпреки че навлиза заедно с целия цикъл от текстове за прослава на т.нар. "нови търновски светци" и това е белег за неговия локален характер. През XIII в. паметта му се отбелязва най-често само с тропар, а през XIV в. навлиза с Първото проложно (стишно) житие в рамките на цикъла от търновски жития. През XV в. популярно става Евтимиевото житие за светеца, а химнографските текстове за него са запазени в сръбски преписи едва от края на XV и от XVI в. През разглеждания период са функционални основно каноните, написани от Георги Скилица.

СЪКРАЩЕНИЯ
на библиотеки и книгохранилища

ГИМ	Государственный исторический музей, Москва
МСПЦ	Музеј српске православне цркве, Белград
НБКМ	Народна библиотека "Св. Кирил и Методий", София
РГБ	Российская государственная библиотека, Москва
РНБ	Российская национальная библиотека, Санкт-Петербург
ХАЗУ	Archiv Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti, Ćirilska zbirka, Zagreb
ЦИАИ	Църковен историко-археологически институт, София

Литература

Ангелов 1957: Ангелов, Б. Ст. Старобългарски текстове (Из славянските ръкописи в БАН). – *Известия на архивния институт*. Т. 1. 1957.

Богданович 1980: Богдановић, Д. Историја старе српске књижевности. Београд, 1980.

Богданович 1991: Богдановић, Д. Историја српске књижевности. Стара српска књижевност. Друго издање. Београд, 1991.

Добрев 2002: Добрев, Ив. Каноните за св. Иван Рилски от Георги Скилица. – *Palaeobulgarica*, 26, 2002, 3, 3-12.

Добрев 2007: Добрев, Ив. Свети Иван Рилски. Под научната редакция на М. Байра-мова. Linz, 2007.

Иванов 1931: Иванов, Й. Български старини из Македония. София, 1931 (=фото-типно издание 1970).

Иванов 1935–1936: Иванов, Й. Жития на св. Ивана Рилски с уводни бележки. – *Годишник на Софийския университет. Историко-филологически факултет*, 32, 1935–1936, 1–109.

Иванова 1973: Иванова, Кл. Неизвестни служби на Иван Рилски и Михаил Войн. – *Известия на Института за български еизик*, 22, 1973, 211–235.

39 Изд. от Т. Суботин-Голубович (2004).

Иванова 1977: Иванова, Кл. Две неизвестни старобългарски жития. – *Литературна история*, 1, 1977, 7–65.

Иванова 1987: Иванова, Кл. Проложно житие на Иван Рилски от Софийския пролог. – В: Българската литература и книжнина през XIII век. София, 1987. Бележки. Агиография, 205–230.

Иванова 1998: Иванова, Кл. Най-старото житие на св. Иван Рилски и някои негови паралели. – В: Медиевистика и културна антропология. София, 1998, 37–47.

Йовчева 2007: Йовчева, М. Българската редакция на служебния Миней през XIII в. – *Старобългарска литература*, 37-38, 2007, 3–18.

Кожухаров 1976: Кожухаров, Ст. Към въпроса за обема на понятието „старобългарска поезия". – *Литературна мисъл*, 7, 1976, 35-54.

Кожухаров 1979: Кожухаров, Ст. Служба за успението на Иван Рилски (новооткрита най-ранна редакция от XIII в.). – В: Изследвания върху историята и диалектите на бъгарския език. София, 1979, 217–234

Кожухаров 2004: Кожухаров, Ст. Служба за св. Иван Рилски от X в. – В: Кожухаров, Ст. Проблеми на старобългарската поезия. София, 2004, 60–74.

Мошин 1959: Mošin, V. Slavenska redakcija prologa Konstantina Mokisijskog u svijetlosti vizantijsko-slavenskih odnosa XII–XIII vijeka. – *Zbornik historijskog instituta*, 2, 1959, 17–68.

Павлова 2005: Павлова, Р. Неотбелязани славянски творби в ръкописа Хлуд. 189. – В: Филологически изследвания в чест на Климентина Иванова, *Старобългарска литература*, 33–34, 2005, 199–208.

Павлова 2008: Павлова, Р. Восточнославянские святые в южно-славянской письменности XIII–XIV вв./ Ostslavische Heilige in südslavischen Kanontexten der Slavia Orthodoxa im 13–14 Jahrhundert. Herausgegeben von Svetlana Mengel. Halle (Saale), 2008.

Петков 2000: Петков, Г. Стишният пролог в старата българска, сръбска и руска литература (XIV–XV век). Археография, текстология и издание на проложни стихове. Пловдив, 2000.

Радославова 2005: Радославова, Д. Култът към св. Иван Рилски, отразен в българските ръкописи от XVII в. – В: Филологически изследвания в чест на Климентина Иванова, *Старобългарска литература*, 33–34, 2005, 247–262.

Райков 1970: Райков, Б. Неизвестно проложно житие на Иван Рилски. – *Език и литература*, 25, 1970, 3, 57–61.

Станкова 2003: Станкова, Р. Прослава локалних јужнословенских култова у манастирској традицији XIII-ог века. – *Св. кнез Лазар*, 1/41, Призрен, 2003, 49–57.

Станкова 2004: Станкова, Р. Кирило-Методиевото книжовно наследство в ранната сръбска книжовна традиция – *Црквене студије*,1, 2004, 105–120.

Станкова 2006: Станкова, Р.Служби за света Петка в български и сръбски ръкописи от XIII до XV век. – *Археографски прилози*, 28, 2006, 105–122.

Станкова 2008: Станкова, Р. Видинска служба за св. Петка Търновска. – В: Християнска агиология и народни вярвания. Сборник в чест на ст.н.с. Елена Коцева. София, 2008, 105–122.

Стефанович 1989: Стефановић, Д. Прилог проучавању месецослова XIII и XIV в. – *Јужнословенски филолог*, 45, 1989, 137–160

Суботин-Голубович 2004: Суботин-Голубовић, Т. Служба светом Ивану Рилском у српском рукописном наслеђу. – *Прилози за књижевност, језик, историју и фолклор*, 68–69, 2002–2003 (2004) 1–4, 135–145.

Томова 1984: Томова, Е. Към историята на агиографския цикъл за Иван Рилски (текстологически наблюдения по преписите в Хилендарската ръкописна сбирка). – *Литературна история*, 12, 1984, 32–44.

Томова 2001: Томова, Е. Пространното житие на свети Иван Рилски от Георги Скилица в ръкописните сборници от XV-XVIII в. – В: Традиция. Приемственост. Новаторство. В памет на Петър Динеков. София, 2001, 146–157.

Томова 2006: Томова, Е. Първото проложно житие на св. Иван Рилски в двата превода на Стишния пролог. – В: Многократните преводи в Южнославянското средновековие. София, 2006, 479–491.

Томова 2008: Томова, Е. Болгарский святой Иоанн Рыльский (культ и агиография). – В: Slovo: Towards a Digital Library of South Slavic Manuscripts. (Proceeding of the International conference, 22-26 February 2008, Sofia, Bulgaria). Sofia, 2008, 135–165.

Трифонова 2002: Трифонова, Р. Сръбски препис на най-ранната служба за св. Петка Търновска. – В: Търновска книжовна школа, Т. 7, Велико Търново, 2002, 181–198.

Христова 1981: Христова, Б. Неизвестно стишно проложно житие за Иван Рилски. – *Известия на Народната библиотека „Св. Кирил и Методий”*, 16 (22) 1981, 311–319.

Цонев 1910: Цонев, Б. Опис на ръкописите и старопечатните книги на Народната библиотека в София. Т. 1, София, 1910.

Чешмеджиев 2008: Чешмеджиев, Д. “Бялата пчела” в Безименното (народното) житие на св. Йоан Рилски. – В: Християнска агиология и народни вярвания. Сборник в чест на ст.н.с. Елена Коцева. София, 2008, 50–61.

Радослава Станкова

КУЛТ СВЕТОГ ЈОВАНА РИЛСКОГ У СРПСКОЈ КЊИЖЕВНОСТИ ОД 13. ДО 15. ВЕКА

У чланку се разматра питање култа светог Јована Рилског у српској књижевности. У светлости нових истраживања, изнети су подаци о богослужбеним текстовима за прославу светаца, који су настали и функционисали у бугарској књижевности током 13. до 15. века. Остварен је преглед хагиографских и химнографских текстова и у српској књижевности истог периода. Долази се до закључка да у 13. веку култ бугарског свеца је присутан једино са тропаром у месецословима, псалтирима и пролозима. У 14. веку у српској књижевности за прославу овог свеца се користи такозвано Прво пролошко житије, које улази у састав Стишног пролога заједно са текстовима осталих трновских светаца, а у 15. веку је популарно житије, написано патријархом Јевтимијем. Химнографски састави у српској књижевности познати су тек од краја 15. и почетка 16. века.